

شهادت یا گواهی و جرم شهادت کذب

تعریف شهادت:

شهادت عبارت است از اینکه شخصی به نفع یکی از اصحاب دعوی و بر ضرر دیگری اعلام اطلاع و خبر از وقوع امری نماید. شهادت یکی از دلیل دعاوی اعم از جزائی، حقوقی با سابقه بسیار طولانی است و در تمام کشورها به عنوان دلیل پذیرفته شده منتها حدود استفاده از آن و درجه اعتبار و ارزش آن متفاوت است. به دلیل اهمیت بالا هم برای شاهد و هم برای شهادت شرایط و ضوابط سنگین و دقیقی پیش‌بینی شده است. شاهد یا گواه ممکن است عینی باشد که مشاهدات خود را نقل کند. ممکن است گواه سمعی باشد که شنیده‌های خود را منتقل سازد و یا شهادت او مستلزم به کارگیری این دو و دیگر حواس باشد.

مبانی قانونی شهادت:

از ماده ۱۳۰۶ تا ۱۳۲۰ در قانون مدنی و ماده ۴۰۶ تا ۴۲۵ از قانون آئین دادرسی مدنی مربوط به شهادت است. در قانون مجازات اسلامی ماده ۶۵۰ به این مسأله پرداخته است.^۱

شرایط شاهد:

در شاهد بلوغ، عقل، عدالت، ایمان و طهارت مولد شرط است. شاهد نباید در دعوی نفعی داشته باشد و همچنین شهادت کسانی که تکدی را شغل خود قرار دهند پذیرفته نمی‌شود.^۲

بلوغ: شاهد باید بالغ باشد، منظور این است که به سنی رسیده باشد که بتواند اهمیت شهادت را، بفهمد. سن بلوغ در پسر پانزده سال تمام قمری و در دختر نه سال تمام قمری است. شهادت اطفالی که به این سن نرسیده‌اند فقط ممکن است جهت اطلاع شنیده شود.^۳

عقل: در مورد پسری که به سن ۱۵ سال تمام و دختری که به ۹ سال تمام رسیده اصل بر این است که عاقل باشد و اگر کسی ادعای خلاف آن را کرد باید ثابت کند که به عنوان مثال این شاهد دارای جنون است. ایمان: شاهد باید مسلمان باشد.

عدالت: عدالت یک صفت نفسانی است که باید با ترتیب درست به صورت یک ملکه ذهنی انسان درآید، تا بتواند بر امیال و غرایز نفسانی غلبه کند و مرتکب گناهان کبیره نشود. عدالت با ارتکاب گناه کبیره از بین می‌رود. در این زمینه هیچگاه اصل بر این نیست که هر کس به عنوان شاهد معرفی گردید عادل است بلکه شرط عدالت باید برای دادرس اثبات گردد. به عنوان مثال دادرس از قبل شاهد را می‌شناخته و می‌تواند تشخیص بدهد که گواه دارای صفت عدالت هست یا نه، یا مردم جامعه شاهد را شخص معتبر و عادل بشناسند و یا وضع ظاهر او چنان باشد که همه به او احترام بگذارند و گمان آن نداشته باشند که در عمل او گناه و جرم وجود دارد و....

^۱ - مدنی، جلال‌الدین، ادله اثبات دعوی، تهران: پایدار، ۱۳۷۹، صفحه ۱۹۵ و ۱۹۷

^۲ - ماده ۱۳۱۳ قانون مدنی

^۳ - مواد ۱۲۱۰ و ۱۳۱۴ قانون مدنی - همان: صفحه ۲۰۱

طهارت مولد: منظور از طهارت مولد آن است که شاهد از رابطه نامشروع به وجود نیامده است و فرزند زنا نباشد. اصل بر طهارت مولد افراد است.

ذی نفع نبودن: بدین معنا که شاهد نباید خود از این دعوا نفعی ببرد اما تشخیص اینکه در چه مواردی شخص می تواند ذینفع تلقی شود به عهده قاضی گذاشته نشده است. مثلاً بین شاهد و فرد نباید خویشاوندی نزدیک وجود داشته باشد یا عدم وجود دعوی بین شاهد با یکی از طرفین و .....

متکدی گری: کسی که شغل خود را گدایی قرار داده نمی تواند به عنوان شاهد معرفی شود و در صورت معرفی، شهادتش پذیرفته نیست. علت روشن است، فرد متکدی (گدا) همواره انتظار کمک و مساعدت دارد و دستش به سوی دیگران دراز و متقاضی دریافت وجه است و اطمینانی به گفته اش نیست و چه بسا با دریافت وجه به دروغ شهادت بدهد و تحت تأثیر قرار بگیرد.^۱

شرایط شهادت

تنها کافی نیست که شاهد شرایط لازم را داشته باشد، برای شهادت هم شرایط و ضوابطی لازم است تا شهادت قابل استفاده موثر باشد.

الف: قطعی و یقینی بودن شهادت: شهادت شاهد، باید از روی قطع و یقین باشد، اظهار با تردید و شک بلا اعتبار است. شاهد باید از طریق حواس خود بر مورد شهادت اطلاع یافته باشد. گاهی اوقات بر شنیدن خبری شهادت می دهد که شاهد سمعی است.

ب: تطبیق شهادت با دعوی: هر گاه دعوی نسبت به امری و مفاد شهادت امر دیگری را ثابت کند آن گواهی بدون اثر است. در موردی که شهادت جزئی از ادعا را ثابت کند به همان میزان موثر است مثلاً خواهان می گوید ده هزار تومان به خواننده پرداخت کرده ولی شاهد می گوید: من دیدم هزار تومان پرداخت که در همین حد هزار تومان موثر است.

ج: توافق شهادت شهود در معنی: شهادت شهود باید در معنی توافق داشته باشد، لازم نیست الفاظ و عباراتی که شهود به کار می برند یکسان باشد ولی لازم است معنی و مفهوم آنها یکی باشد. بنابراین اگر شهود به اختلاف شهادت دهند قابل اثر نخواهد بود مگر در صورتی که از اظهارات آنها چیزهای یقینی مشترکی به دست آید. مثلاً اگر شهادت یکی بر وقوع واقعه در روز باشد و دیگری در شب، معلوم است چنان شهادتی در معنی توافق ندارد ولی اگر مثلاً نسبت به پرداخت پول و نحوه پرداخت و زمان آن اختلافی نباشد ولی در میزان مبلغ یکی هفتصد تومان، یکی هشتصد تومان نقل می کند باید قدر متیقن را که هفتصد تومان است ملاک قرار دهد.

شهادت بر شهادت

در شهادت بر شهادت کسی که در محضر دادگاه است شاهد واقعی نیست، خودش موضوع مورد شهادت را ندیده، شاهد اول که دیده برای او نقل کرده و او شهادت را به دادگاه منتقل می کند، چه بسا بدون اینکه هیچکدام عمدی و قصدی در تغییر موضوع داشته باشند به دلیل غیرمستقیم بودن، مطالب عوض شود، جزئیات به صورت دیگری درآید به

همین جهت قانون می‌گوید شهادت بر شهادت در صورتی شنیده می‌شود که شاهد اصلی فوت کرده یا به واسطه دیگری مثل بیماری و سفر و حبس (که قابل انتقال به دادگاه نیست) و غیره نتواند حاضر شود. در چنین صورتی هم شاهد اول و هم شاهد دوم باید واجد شرایط باشند و در مطلب مورد شهادت هم ضوابط رعایت شده باشد.

رجوع از شهادت

ممکن است شاهد از شهادتی که داده، رجوع نماید یا معلوم شود برخلاف واقع شهادت داده است. در این صورت، به شهادت او ترتیب اثر داده نمی‌شود. رجوع از شهادت نیاز به اثبات خلاف واقع بودن شهادت ندارد، کافی است شاهد مدعی گردد به جهتی از جهات مثل تطمیع، تهدید، یا اشتباه و نظائر آن شهادت نادرست داده است در این صورت دادگاه به چنان شهادتی ترتیب اثر نمی‌دهد و اگر بر اساس آن حکم صادر شده باشد در مرحله تجدیدنظر حکم فسخ می‌گردد، ولی اگر حکم قطعی شده باشد به لحاظ خدشه‌دار بودن شهادت اعاده دادرسی قابل پذیرش نیست، فقط زیان دیده می‌تواند خساراتی که از شهادت دروغ دیده درخواست نماید.^۱

نصاب در شهادت

شهادت ممکن است در مورد حقوق مالی، حقوق غیرمالی، بدنی، حدود و قصاص باشد و بستگی به موضوع شهادت دارای نصاب و تعداد مخصوص برای اثبات می‌باشد که بعضاً عبارتند از:

۱- زنا (ماده ۷۴ قانون مجازات اسلامی)	}	الف: چهار شاهد مرد
۲- لواط (ماده ۱۱۷ قانون مجازات اسلامی)		
۳- مساحقه (هم‌جنس‌بازی زنان) (ماده ۱۲۸ قانون مجازات اسلامی)		
۱- اصل طلاق و اقسام آن (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)	}	ب: دو شاهد مرد
۲- رجوع در طلاق (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۳- دعاوی غیرمالی (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۴- مسلمان بودن (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۵- بلوغ (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۶- جرح و تعدیل (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۷- عفو از قصاص (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۸- وکالت (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۹- وصیت (بند الف ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)		
۱۰- قذف (ماده ۱۵۳ قانون مجازات اسلامی)		
۱۱- شراب خواری (ماده ۱۷۰ قانون مجازات اسلامی)		
۱۲- حد سرقت (بند ۱ ماده ۱۹۹ قانون مجازات اسلامی)		

۱- دعاوی مالی (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۲- آنچه مقصود از آن مال است (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۳- دین (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۴- پول در معامله (ثمن مبیع) (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۵- معاملات (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۶- وقف (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۷- اجاره (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۸- وصیت به نفع مدعی (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۹- غصب (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی) ۱۰- جنایت خطایی و شبه عمد موجب دیه (بند ب ماده ۲۳۰ قانون آئین دادرسی مدنی)^۱	}	ج : شهادت دو مرد یا یک مرد و دو زن

همچنین است در همه دعاوی و نصاب شاهد در هر دعوا در قانون مشخص شده که از ذکر بقیه آنها به جهت طولانی نشدن مطلب خودداری می کنیم.

جرح و تعدیل شاهد

جرح شاهد یا گواه عبارت است از ادعای دارا نبودن یکی از شرایطی که قانون برای شاهد مقرر کرده است . در این صورت دادگاه موارد جرح را می شنود و مورد بررسی قرار می دهد. و منظور از تعدیل در اینجا، عبارت است از شهادت دادن بر عدالت کسی. در قانون آمده است هر یک از اصحاب دعوا می توانند گواهان طرف خود را با ذکر علت ، جرح نماید . چنانچه پس از صدور رأی برای دادگاه معلوم شود که قبل از ادای گواهی جهت جرح وجود داشته ، ولی بر دادگاه مخفی مانده و رأی صادره هم مستند به آن گواهی بوده ، مورد از موارد نقض می باشد و چنانچه جهات جرح بعد از صدور رأی به وجود آمده باشد ، موثر در اعتبار رأی دادگاه نخواهد بود.^۲

موارد جرح گواه در قانون به این ترتیب شمرده شده است:

- ۱- در صورتی که بین گواه و یکی از اصحاب دعوا خویشاوندی نسبی (رابطه خونی با هم دارند) یا سببی (خویشاوندی که در اثر ازدواج ایجاد می شود) وجود داشته باشد.
- ۲- در صورتی که بین گواه و یکی از اصحاب دعوا سمت خادم و مخدومی باشد، یعنی یکی از آنها خادم دیگری باشد.

^۱ - بهرامی، بهرام ، بایسته های ادله اثبات دعوی حقوقی و کیفری ، چاپ اول ، تهران ، نگاه بینه ۱۳۸۷ ، صفحه ۱۵۰ و ۱۵۱

^۲ - ماده ۲۳۴ قانون آئین دادرسی مدنی- همان : صفحه ۱۵۵

۳- در صورتی که بین گواه و کسی که گاهی بر ضرر او داده می‌شود دعوی مدنی یا جزائی فعلاً مطرح باشد و یا دعوی جزائی سابقاً مطرح بوده و هنوز پنجسال در جرائم سنگین و دو سال در جرائم خفیف از صدور حکم قطعی نگذشته است.^۱

پس به هر حال جرح شاهد از حقوق کسی است که شاهد بر علیه او شهادت می‌دهد و باید اعتراض خود را قبل از ادای شهادت بیان نماید مگر اینکه ثابت نماید که از علت جرح بعداً مطلع شده است.^۲

سوال: چنانچه پدر و مادر یا خواهر و برادر یکی از طرفین دعوا در مقام اثبات حق یا انکار دعوی شهادت دهند آیا چنین شهادتی پذیرفته است یا خیر؟

پاسخ: در اینگونه موارد شهادت نامبردگان از موارد جرح تلقی خواهد شد.^۳

احضار شاهد

هر گاه شاهدهی که برابر قانون احضار گردیده، در روز جلسه حاضر نشود، مجدداً احضار خواهد شد و اگر در دفعه دوم حاضر نگردد، دادگاه می‌تواند او را جلب نماید بنابراین دادگاه مختار است که بعد از دو مرتبه احضار، باز هم او را احضار کند یا دستور جلب او را بدهد، البته هر گاه گواه برای حضور در جلسه دادگاه، درخواست هزینه رفت و آمد و جبران خسارت حاصله از آن را بنماید، دادگاه میزان آن را مطابق تعرفه معین و استناد کننده را به پرداخت آن ملزم می‌نماید.

سوال: در صورتی که در پرونده کیفری، شهود، شهادت خود را ارائه کرده باشند ولی دادگاه حضور مجدد آنها را جهت اخذ توضیح لازم بداند، لیکن نامبردگان از حضور امتناع کنند، جلب آنها بر اساس ماده ۱۵۹ قانون آئین دادرسی کیفری، وجاهت قانونی دارد یا خیر؟

پاسخ: نظر به اینکه دادگاه بر اساس مجموع تحقیقات اخذ توضیح مجدد، از شهود را ضروری دانسته، احضار و جلب شهود بلامانع است.^۴

چگونگی اداء شهادت

۱- دادگاه باید شهادت هر شاهد را بدون حضور شاهدان دیگر بشنود تا شاهد فقط متکی به حافظه خود باشد و اظهارات شاهدان دیگر در بیان او موثر نباشد.

۲- قبل از اداء شهادت مشخصات شاهد سوال می‌شود. این به این دلیل است که اگر موجبات ممنوعیت او از شهادت موجود است شهادت وی اخذ نشود.

۳- دادرس دادگاه قبل از اداء گواهی مجازاتی که برای شهادت دروغ است به وی تذکر می‌دهد و شاهد سوگند یاد می‌کند که تمام حقیقت را بگوید و غیر از حقیقت چیزی نگوید.

^۱ - ماده ۴۱۳ قانون آئین دادرسی مدنی -- مدنی، جلال‌الدین، ادله اثبات دعوی، تهران: پایدار، ۱۳۷۹، صفحه ۲۱۲

^۲ - ماده ۴۱۴ قانون آئین دادرسی مدنی- همان: صفحه ۲۱۲

^۳ - اداره کل برنامه‌ریزی و تدوین متون آموزشی، مشاوره قضایی تلفنی ۴، قم: نشر قضا ۱۳۸۴، صفحه ۲۴۲

^۴ - اداره کل برنامه‌ریزی و تدوین متون آموزشی، مشاوره قضایی تلفنی ۵، قم: نشر قضا ۱۳۸۴، صفحه ۱۱۸

هیچیک از اصحاب دعوا نباید اظهارات گواه را قطع کنند بعد از اتمام شهادت ، دادرسی می تواند هر سوالی را که برای کشف حقیقت و مبانی گواهی لازم بداند از گواهها بنماید. و همینطور اصحاب دعوا می توانند توسط دادگاه سوالاتی از گواه بنمایند . گواه باید صریحاً مورد شهادت را بیان کند شک و تردید در اظهارات خود نداشته باشد بیاناتش در تمام مراحل تحقیق بدون اختلاف یکنواخت باشد .

۴ - اصحاب دعوی می توانند از شاهد سوال کنند ولی هیچیک حق ندارند صحبت های شاهد را قطع کنند.

۵ - بیانات گواه باید عیناً در صورت مجلس قید و به امضای او برسد.^۱

منع اجبار اشخاص به شهادت در قانون اساسی

در قانون اساسی اجبار شخص به شهادت را مجاز ندانسته و چنین شهادتی را فاقد ارزش و اعتبار می داند. و همچنین ذکر شده متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می شود.^۲

آثار بعد از اداء شهادت

شاهد پس از اداء شهادت، مواجه با آثار و تبعات خواسته و ناخواسته ای است. زیرا شهادت شاهد غالباً از سه حالت خارج نیست: یا اینکه برای قاضی ثابت می شود که او در موضوع شهادت به دروغ متوسل شده است (شهادت زور) و یا شاهد خود اقرار می نماید که در مورد شهادت خلاف واقع اظهار نموده است (رجوع از شهادت) و یا شهادت صحیح و مطابق با واقع اداء شده است.^۳

شرایط تحقق جرم شهادت کذب

۱- اداء شهادت دروغ باید در دادگاه (اعم از عمومی و اختصاصی) به عمل آید. لذا شهادت در خارج از دادگاه و همچنین مراجعی که به آنها دادگاه اطلاق نمی گردد مشمول این جرم نیست.

۲- ادای شهادت نزد مقامات رسمی باشد از این رو چنانچه فردی که شهادت را می شنود صلاحیت آن را نداشته باشد نمی توان ادای شهادت را مشمول این ماده دانست. (ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی : هر کس در دادگاه نزد مقامات رسمی شهادت دروغ بدهد به سه ماه و یک روز تا دو سال حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا دوازده میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد).

شرط تعقیب شاهد کاذب:

باید کذب بودن شهادت وی در دادگاه صالح به موجب حکم قطعی به اثبات رسیده باشد. شهادت دروغ موجب بطلان حکم است و هر حکمی که بر این اساس صادر شود بلااثر است. ، مطابق قواعد کلی مسؤولیت مدنی، هرگاه کسی سبب ورود خسارت گردد، باید جبران نماید، در این جا نیز شهود باید خسارت زیان دیده را جبران نمایند.^۴

۱ - همان : صفحه ۲۱۸

۲ - اصل ۳۸ قانون اساسی- گلدوزیان ، ایرج ، ادله اثبات دعوا(دعاوی کیفری و حقوقی) ، علمی و کاربردی ، چاپ دوم ، تهران : میزان ، ۱۳۸۴ ، صفحه ۳۶۶

۳ - www.tebyan.net

۴ - ماده ۲۰۱ قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری

گواهی دروغ در زمره گناهان کبیره است و با دیگر کبائر مثل سرقت، رباخوری، در یک ردیف قرار دارد. کسی که در هنگام واقعه ناظر بوده و بعد هنگام اداء و بیان مطلب در محضر دادگاه واقعت را از روی علم و عمد عوض کند و به این ترتیب باعث صدور حکم به ناحق گردد، این عمل شاهد کاذب در نظر جامعه و در وجدان و اخلاق محکوم است و در قانون نیز برای آن مجازات در نظر گرفته شده است که همان ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی می‌باشد.

آثار شهادت کذب:

- ۱- مجازات سه ماه و یک روز تا دو سال حبس و یا یک میلیون و پانصد هزار تا دوازده میلیون ریال جزای نقدی (ماده ۶۵۰ ق.م.ا).
- ۲- شهادت دروغ موجب بطلان حکم است و هر حکمی که بر این اساس صادر شود بلااثر است و باید شهودی که شهادت کذب داده‌اند غرامت را بپردازند.
- ۳- مطابق قواعد کلی مسئولیت مدنی، هرگاه کسی سبب ورود خسارت گردد، باید جبران نماید در شهادت کذب نیز شهود باید خسارت زیان‌دیده را جبران نمایند.
- ۴- در امور کیفری یکی از جهات درخواست تجدید نظر، دروغ بودن شهادت شهود است.
- ۵- چنانچه شاهد پس از ادای سوگند شهادت دروغ بدهد با احراز این موضوع برای دادگاه، مجازات سوگند و شهادت دروغ قابل جمع است. همچنین اگر شهادت دروغ در مورد حدود، قصاص یا دیات باشد، قاعده جمع مجازات‌ها اعمال می‌گردد.
- ۶- اگر دو نفر شهادت دهند به آنچه که موجب قتل است مثل ارتداد یا چهار نفر شهادت دهند به آنچه که موجب سنگسار است مثل زنا و بعد از اجراء حد یا قصاص ثابت شود که شهادت دروغ داده‌اند قاضی و مامور از طرف او که حد یا قصاص را اجرا کرده است ضامن نیستند بلکه قصاص بر شهود کذب است با رد دیه به آنها به خاطر اینکه شهود کذب سبب تلف شده‌اند.^۱

نام محقق: خانم زهرالسادات قرشی